

עדכון אחרון: 18 נובמבר 2014

פסיכיאטריה ומשפט

01א212.2677

מרצה: ד"ר אורן אסמן, עו"ד

שעת קבלה: יום שלישי, בין 13:30-14:30 בתיאום מראש.

דוא"ל לפניות בנושאי הקורס: oren.asman@mail.huji.ac.il

עוזרת הוראה: גב' נועה חסוביץ'.

פניה: באמצעות דוא"ל noajasovich@gmail.com

סוג הקורס: הוראה פרונטלית

דירוג: ב.א.

דרישות קדם: אין

תיאור הקורס:

במסגרת הקורס נתייחס למורכבות הייחודית של תחום בריאות הנפש ונדון בממשק שלו עם עולם המשפט והמדיניות הציבורית. תוך התייחסות לדוגמאות עכשוויות מישראל ומהעולם, נעסוק בשאלות כגון: האם למצבו הנפשי של אדם יש משמעות מבחינת אחריותו על מעשיו? האם יש מקום למדינה להתערב בעניינו של אדם פגוע נפשית על מנת לסייע לו/לאחרים מבחינה כלכלית/חברתית/בריאותית? האם יש מקום לחקיקה פלילית ייחודית ביחס למחלות/הפרעות נפשיות מסוימות? אילו מאפיינים ייחודיים קיימים ביחס לטיפול הרפואי בשדה הנפשי וכיצד אלו מתבטאים בחוק?

הסטודנטים ישובצו בראשית הסמסטר לשתי משימות: הכנת סיכום ותקציר של שיעור בהתאם להנחיות שפורסמו בנדון והצגתו בראשית השיעור העוקב; הצגת עיקרי מאמר בכיתה.

נושאי הקורס:

- יחידת לימוד 1: מבוא כללי לבריאות נפש ומשפט
- יחידת לימוד 2: נורמה, סטיה וסטיגמה; קטגוריזציה – חשיבותה והקשיים שהיא עשויה לעורר.
- יחידת לימוד 3: מונחי יסוד בבריאות הנפש, פסיכופתולוגיה ועבודת הפסיכיאטר
- יחידת לימוד 4: אשפוז פסיכיאטרי כפוי – סוגיות אתיות ומשפטיות
- יחידת לימוד 5: טיפולים מיוחדים ואמצעי כפיה בפסיכיאטריה
- יחידת לימוד 6: זכויות המטופל בבריאות הנפש: סודיות, פרטיות וקבלת מידע רפואי

- יחידת לימוד 7: אחריות משפטית למניעת פעולות פגיעה עצמית/באחרים על ידי אנשים עם הפרעה נפשית
- יחידת לימוד 8: כשרות לעמוד לדין פלילי
- יחידת לימוד 9: סייג אי שפיות הדעת בחוק הפלילי
- יחידת לימוד 10: עונש מופחת בעבירת רצח
- יחידת לימוד 11: מקטגוריזציה לפונקציונליות - ביקורת על הפרשנות המשפטית של הביטוי "מחלת נפש"
- יחידת לימוד 12 התחלות להפרעות נפשיות מנקודת מבט משפטית

דרישות הקורס:

- עמידה בדרישות הנוכחות (לפחות 80% מהשיעורים. יש להודיע מראש על היעדרות או איחור צפויים).
- הגשת סיכום שיעור והצגת תקציר שיעור בכיתה וכן הצגת מאמר בכיתה.

אופן חישוב הציון:

- הצגת סיכום שיעור ומאמר בכיתה – 20 נקודות.
- מבחן מסכם – 80 נקודות

רשימת קריאה*:

* הרשימה המפורסמת בזאת כפופה לשינויים מסוימים כפי שיפורסם לאורך הסמסטר

- **יחידת לימוד 1: מבוא כללי לבריאות נפש ומשפט**
חומר צפיה: צילום השיעור המתוקשב **מבוא לבריאות נפש ומשפט** (הגישה אל השיעור דרך מערכת הלמידה מרחוק)
משימה לקראת השיעור (שיעורי בית): בחרו סוגיה אחת שמוזכרת בשיעור (למשל: קבלת מידע רפואי בתחום הפסיכיאטרי; חוות דעת פסיכיאטריות; תביעה נגד קצין התגמולים בגין נזק נפשי שנגרם בשירות הצבאי) ואתרו (באמצעות האינטרנט) כתבות עיתונות אודות נושא זה. בחרו כתבה הנראית לכם מעניינת, קראו אותה והביאו עמכם את התדפיס שלה (או קישור אינטרנטי אליה)
- **יחידת לימוד 2: על נורמה וסטיה; על קטגוריזציה – חשיבותה והקשיים שהיא עשויה לעורר ועל סטיגמה.**
  - שני סיפורים על שגעון ("המלך החכם" מאת ח'ליל ג'בראן; "מעשה בתבואה משגעת" מאת ר' נחמן מברסלב)
  - "להיות שפוי במקומות בלתי שפויים", בתוך אריך גוד, על הסטיה (מהדורה שישית, האוניברסיטה הפתוחה, 2001) 393-394.
  - יעקב מרגולין ואליעזר ויצטום, "סטיגמה ותיוג בפסיכיאטריה – השלכות חברתיות, טיפוליות ומשפטיות", בתוך **פסיכיאטריה משפטית בישראל** (תל אביב, 2009) 215-228.
  - "מושג הנורמה בפסיכיאטריה" בתוך פרקים נבחרים בפסיכיאטריה, 93-97.
  - דפנה כצנלסון-בנק, "משני צידי המתרס הפסיכיאטרי: התבוננות מתוך התמודדות עם סטיגמת האשפוז, חוויות והשקפות כמושפזת וכפסיכותרפיסטית", **שיחות** י(1) (1995).
- **יחידת לימוד 3: מונחי יסוד בבריאות הנפש, פסיכופתולוגיה ועבודת הפסיכיאטר**
  - "ההגדרה של מחלות נפש", בתוך סידני בלוך וברוס סינג, **נפתולי הנפש** (2003).
  - "פסיכופתולוגיה", בתוך פרקים נבחרים בפסיכיאטריה, 99-118.
  - "הסיווג של DSM-IV", בתוך רוברט קרסזון, **פסיכופתולוגיה והחיים המודרניים** (כרך אד), 21-28,48.
  - רשימת האבחנות במדריך הסיווג הבינלאומי (ICD-10).
  - סידני בלוך וברוס סינג, **נפתולי הנפש**, "הפסיכיאטריה בעבודתו" (עמודים 70-90).
  - קטע מפרוטוקול לדוגמא (ע.ש. חיפה) 944/02 (2002).
  - אורן אסמן, "פסיכופתולוגיה מנקודת מבט פונקציונלית – בפסיקה ובמשפט" (טייטה לא לפרסום, לצרכי הקורס בלבד).

• **יחידת לימוד 4: אשפוז פסיכיאטרי כפוי – סוגיות אתיות ומשפטיות**

רקע – טיפול בכפיה

ב"ש (טבריה) 126/90 בקשת פקידת הסעד בעניינה של טרבלסי, פ"מ תש"ן(3) 206
ענ"א 5158-02-09 א' ואח' נ' מנהלת מחלקת רווחה יוקנעם

אשפוז פסיכיאטרי כפוי

רע"פ 2060/97 וילנצ'יק נ' הפסיכיאטר המחוזי – תל-אביב, פ"ד נב(1)
א 3970/98 יצחק גולדשטיין נ. מ"י ועיריית ת"א

קריאת רשות

מסוכנות, אשפוז כפוי וטיפול מרפאתי כפוי

רע"א 546/10 פלוני נ' בי"ח שער מנשה (2010).

רע"א 8000/07 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלוני (2.5.2012)

רע"א 9790/09 פלוני נ' הועדה הפסיכיאטרית המחוזית (2010).

ע"ש 556/08 פלוני נ' הועדה הפסיכיאטרית המחוזית (השופט ברלינר).

• רע"א 9716/10 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה (12.1.2011)

• רע"א 1704/12 פלוני נ' הועדה הפסיכיאטרית המחוזית (18.3.2012)

• רע"א 8687/09 פלונית נ' היועמ"ש לממשלה (2009).

• **יחידת לימוד 5: טיפולים מיוחדים ואמצעי כפיה בפסיכיאטריה**

אמצעי הגבלה ופיקוח

○ חוק הטיפול בחולי הנפש, התשנ"א – 1991, בייחוד סע' 3,4,5,6,7,9,10,12,29,30,31,34,35

○ תקנות טיפול בחולי נפש, התשנ"ב – 1992, בייחוד סע' 12,13,18,28,29,31,32,32

טיפול בנזע חשמלי

○ הטיפול על ידי נזעי חשמל (מתוך פרקים נבחרים בפסיכיאטריה, עמ' 630-632)

○ י' מלמד ואח', "טיפול כפוי בנזעי חשמל – היש לכך מקום בעידן זכויות החולה?", הרפואה 143(4):
254-257 (2004).

○ תמ"ש (חיפה) 012180/00 היועמ"ש נ' פלונית (2000)

○ המ' (ירושלים) 4024/96 היועמ"ש נ' החוסה פלונית (1996)

• יחידת לימוד 6: זכויות המטופל בבריאות הנפש: סודיות, פרטיות וקבלת מידע רפואי

- ה"פ (תל אביב) 506/01 פלונית נ' משרד הבריאות (2002)
- ע"א 7905/02 פלונית נ' משרד הבריאות (2003).
- עע"מ (חיפה) 6219/03 פלונית נ' משרד הבריאות (2003).
- ת"פ (כ"ס) 1715/04 מדינת ישראל נ' סאיד צאלח (השופטת מימון-שעשוע, 2005)
- ת.א. 8636/99 גורדון לי נ' מדינת ישראל – משרד הפנים (2006).
- י' דר, "הזכות להיות פלוני" (יוני 2004). פורסם באתר: <http://www.global-report.net/yodar/?l=he&a=12745>

• יחידת לימוד 7: אחריות משפטית למניעת פעולות פגיעה עצמית/באחרים על ידי אנשים עם

הפרעה נפשית

- ע"א 1892/95 אבו סעדה נ' שירות בתי הסוהר (15.4.1997)
- ע"א 6649/96 הדסה נ' גלעד, פ"ד נג(3) 529.
- תא (נת') 14107-01 רמו חיון נ' בית חולים "פרדסיה" (31.8.2009)
- תא (ת"א) 156/95 רוזובסקי שמעון נ' משרד הבריאות (24.10.2001)
- פקודת נציבות בתי הסוהר אודות טיפול באסיר הנמצא במצוקה נפשית – דרכי התמודדות והתערבות מערכתית (13.10.2004).
- Robert Simon, "Behavioral Risk Assessment of the Guarded Suicidal Patient", *Suicide and Life-Threatening Behavior* 38(5) 517-522 (October 2008).
- Anasseril Daniel, "Preventing Suicide in Prison: A Collaborative Responsibility of Administrative, Custodial, and Clinical Staff", *J Am Acad Psychiatry Law* 34:165-75, 2006
- יובל מלמד ואח', "חיילי מילואים חולים – סודיות מקצועית ושיקול הדעת של המטפל בנוגע לדיווח אודות כלי-ידי", הרפואה 141(1) (2002): 17-19.
- אריה באואר ואח', "סיכון מול חיסיון - אחריות המטפל על מעשי המטופל בפסיכיאטריה", הרפואה 142(4) (2003) 304-308.
- הנחיות קליניות בנושא ליקויי בריאות, הערכת נכות ושיקום כישורי נהיגה (עורכת: ד"ר נאוה רצו, הר"י, האגף למדיניות רפואית, 2008)
- *Tarasoff v. Regents of the University of California*, 551 PP. 2d 334, 131 Cal. Rptr. 14 (1976).

• **יחידת לימוד 8: כשרות לעמוד לדין פלילי**

- חוק סדר הדין הפלילי, התשס"ב – 1982, סע' 170.
- רע"פ 2111/93 אבנרי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(5) 133.
- ע"פ 7924/07 פלוני נ' מדינת ישראל
- תפ"ח 14082-12-10 מדינת ישראל נ' חן (עציר) (2011) (פרוטוקול דיון בעניין כשרות הנאשם לעמוד לדין, כולל ההחלטה הסופית).
- הליין וולך, "חף מפשע עד שהוכחה אשמה, או עד שמוגשת טענת אי השפיות: חוסר הצדק בניסיון להרחיב את מושג הצדק" בתוך סוגיות בפסיכולוגיה, משפט ואתיקה בישראל (עורכים: דוד יגיל ואח', 2008) 395-405

• **יחידת לימוד 9: סייג אי שפיות הדעת בחוק הפלילי**

- חוק העונשין, התשל"ז – 1977, סע' 34כב(ב)
- חוק העונשין, התשל"ז – 1977, סע' 34ח
- ע"פ 118/53 מנדלברוט נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד י(1) 281.
- ע"פ 186/55 מיזאן נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד יא(1) 769.
- ע"פ 187/61 פנו נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד טז, 1105.
- ע"פ 181/62 גראמה נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד יז 925.
- ת"פ (י-ם) 173/69 מדינת ישראל נ' רוהאן, פס"מ סח 344.
- ע"פ 317/83 אלן גודמן נ' מדינת ישראל, פ"ד לט (3) 427.
- ע"פ 8220/02 ברוכים נ' מדינת ישראל, פד נח(5) 724.
- ת"פ (ת-א) 630/66 מדינת ישראל נ' גרינברג, פס"מ נה 335.

*קריאת רשות

- עדי פרוש, "טענת הדחף לאו בר כיבוש והחוק הפלילי" בתוך ציות, אחריות והחוק הפלילי (תל אביב) 117-165.
- עדי פרוש, "אי שפיות, היעדר שליטה וסעיף 43ח של חוק העונשין", עיוני משפט כא(1) 139-171 (1997).
- **U.S. 735 (2006)548 Clark v. Arizona**

• **יחידת לימוד 10: עונש מופחת בעבירת רצח**

- סע' 300א לחוק העונשין
- ע"פ 7761/95 אבו חמד נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(3) 245.
- ע"פ 5951/98 מליסה נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(5) 49.
- ת"פ (ב"ש) 933/97 מדינת ישראל נ' דניאל עוקב, פ"מ תשנ"ח(3), 433.
- חוות דעת רפואיות בפרשת עוקב
- מסטר, מלמד, פניג, זאבו, "המלצות והנחיות לגבי הכנת חוות דעת בהקשר לנושא עונש מופחת" (איגוד הפסיכיאטריה בישראל)
- תפ"ח (חיפה) 1944-12-09 מדינת ישראל נ' פלוני (2011) (עונש מופחת לאדם עם פיגור שכלי, והשמטתו בכלא ולא במעון סגור).

• **יחידת לימוד 11: מקטגוריזציה לפונקציונליות - ביקורת על הפרשנות המשפטית של הביטוי**

"מחלת נפש"

• יחידת לימוד 12 התחלות להפרעות נפשיות מנקודת מבט משפטית

- אודי בונשטיין, "התחלות להפרעות נפשיות", הרפואה 147 (א) (ינואר 2008) 43-48.
- ע"א 7617/07 יחזקאל יומא נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ (11.2.2008)
- ע"א 3212/03 יצחק נהרי נ' דולב חברה לביטוח (24.11.2005).

* קריאת רשות :

- William Reid, "Maligering", *Journal of Psychiatric Practive* (2000) 226-228.
- Michael J. Vitacco et al, "An Evaluation of Malingering Screens with Competency to Stand Trial Patients: A Known-Groups Comparison", *Law Hum Behav* (2007) 31:249-260